

VIDOKLIS
Reģionu jautājums

Laila Värtukapteine,
 SIA ELVI Latvija komercdirektore

Protams, valsts vēlme mazināt ēnu ekonomiku un sakārtot nodokļu nomaksas jautājumus ir ļoti saprotama. Ēnu ekonomikas apkarošana ir arī jebkura legāli strādājoša, godprātīga uzņēmuma interesēs, jo tas stiprina godīgo uzņēmumu konkurētspēju, tomēr iniciatīva, kas šobrīd tiek virzīta, ir ļoti diskutējama, pretrunīga un raisa virkni jautājumu.

Pirmkārt, šāda iniciatīva pašos pamatos apšaubā jēdzienu *vidējā alga nozarē*, pēc būtības to padarot par obligāto minimālo algu nozarē. Otrkārt, ir jāņem vērā, ka ekonomiskā situācija un algu līmenis dažādos Latvijas reģionos atšķiras – to nosaka virkne objektīvu faktoru un reģionālā tirgus īpatnības. Šāda iniciatīva var būtiski ietekmēt uzņēmumus reģionos ar objektīvi zemāku algu – tiem nāksies risināt virkni birokrātisku jautājumu un nevajadzīgi skaidroties par savu darbu. Tāpat jāņem vērā, ka Latvijā daudzās nozarēs vēl arvien funkcionē ļoti dažādi nodokļu nomaksas režīmi, kuros uzņēmumi darbojas. Piemēram, kā atalgojuma samērojamības princips tiks īstenots, salīdzinot pašnodarbinātā vai mikrouzņēmuma darbinieka algu ar klasiskā nodokļu režīmā strādājošu uzņēmumu? Vienlaikus jāsecina arī, ka valsts piedāvātais princips ir pretrunā ar nevainīguma prezumpcijas būtību, paredzot to, ka uzņēmumiem var nākties taisnoties par savu nevainīgumu un pierādīt, ka rīcībai ir objektīvi iemesli.

Diez vai šī ir objektīvi labākā prakse, kā risināt ēnu ekonomikas apkarošanu. Turpinot pašu sludināto *konsultē vispirms* principu, uzņēmēju vārdā es tomēr aicinātu valsts pārvaldi domāt vairāk par pozitīvu un motivējošu iniciatīvu, kā veicināt godprātīgu uzņēmējdarbību, nevis izmantot iebiedēšanu un represīvas metodes.

Datu pieejamības jautājums

Skaidro **Jānis Taukačs**, ZAB Sorainen partneris nodokļu un muitas jautājumos

Kas ir zināms par VID plāniem?

Nedaudz, un tie, šķiet, nav līdz šim publiskoti. Tiem, kam algas (stundas skaits, stundas tarifa likme) būs zem vidējās nozarē, reģionā vai profesijā, VID sagatavos brīdinājumu par nenomaksāto nodokļu apmēru, un uzņēmumam 30 dienu laikā jānovērš neatbilstības. Šobrīd plānotas aktīvas diskusijas ar VID, lai pārliecinātu, ka ar algām viss ir kārtībā. „Ja VID tomēr neizdodas pārliecināt, tad VID plāno izsniegt nodokļu (un nokavējuma naudas) (ap)rēķinu, kas sagatavots, izmantojot VID rīcībā esošo un pārbaudē iegūto informāciju. Ja uzņēmums nepiekrīt VID nodokļu aprēķinam, tam pašam būs jāpierāda, ka tas nav pamatots. VID sagatavotā piemērā datus no darba devēja ziņojumiem bija apkopēji, kas strādā par 3,5 eiro/h, un bija tādi, kas par 8,5 eiro/h. Tālāk datus par profesiju atalgojumu no VID mājaslapas bija redzams, ka vidējā stundas tarifa likme ir 4,85 eiro, bet 80% saņem par šo, VID veiktu algas nodokļu aprēķinu par starpību. Ar šo VID priekšlikumu saskāros, kad mēģināju kopā ar klientiem risināt problēmu – proti, publiskos iepirkumos startē uzņēmumi, kuru piedāvājums ir zem pašizmaksas. It sevišķi būtiska šī problēma ir darbietilpīgās nozarēs, tādās kā apsardze vai telpu uzkopšana. Pēc VID datiem, telpu uzkopšanas nozarē lielākā daļa darbinieku (ap 60%) strādā ar algu zem minimālās.

Vai piedāvājāt kādu alternatīvu risinājumu?

Mūsu piedāvājumiem, starp citu, pievienojās ne vien attiecīgā asociācija, bet arī LTRK un LDDK. Lai, izvēloties pakalpojumu sniedzēju, valsts vai pašvaldību iestādei būtu iespēja pieņemt izsvērtu un izvērtētu lēmumu, ir nepieciešams, lai publiski būtu pieejami dati par uzņēmēju kārtējā gadā regulāri veiktajiem nodokļu maksājumiem. Tādēļ aicinājam VID un FM rosināt grozījumus likumā

Par nodokļiem un nodevām, nosakot VID pienākumu publiskot datus par visu saimnieciskās darbības veicēju nodokļu maksājumiem, atsevišķi izdalot algas nodokļu maksājumus, darbinieku skaitu un apgrozījumu četras reizes gadā, kā tas jau ilgstoši pastāv Igaunijā. Šobrīd šādi dati izsecināmi vien no ikgada finanšu pārskatiem ar aptuveni pusotra gada nobīdi. Šādas informācijas pieejamība būtiski uzlabotu ne vien valsts un pašvaldību iespējas objektīvi izvērtēt pretendentes publiskajos iepirkumos, bet būtu īpaši noderīga arī privātā biznesa pārstāvjiem, izvēloties savus piegādātājus. Nav noslēpums, ka tieši nekvalitatīva darījumu partneru izvēle ir vairuma PVN uzrēķinu pamatā. Tādēļ arī no šī viedokļa šādas informācijas publiskošana ir vitāli nepieciešama biznesa vides uzlabošanai Latvijā kopumā. Igaunijā PVN plaisas rādītājs ir uz pusi mazāks nekā Latvijā: zaudētie PVN ieņēmumi Latvijā ir 256 miljoni eiro, kamēr Igaunijā – 127 miljoni eiro. Savukārt Finanšu ministrijas atbilde pārsteidza, es to vairāk sauktu par atrakstīšanos. Proti, ministrija atbildēja, ka attiecībā uz izteikto priekšlikumu noteikt pienākumu piedāvājuma izvērtējumā ņemt vērā iepriekšējos periodos samaksāto nodokļu apmēru likums neparedz nodokļu nomaksas vērtēšanu, lai atlasītu publisko iepirkumu pretendentes. Piedāvājumu izvēles kritēriji var attiekties tikai uz konkrētā līguma izpildi nākotnē, savukārt iepriekš samaksāto nodokļu apjoms nekādā veidā neliecina par pretendenta nodokļu nomaksu nākotnes līgumos, kā arī nodokļu nomaksas apjoms nedod nekādu priekšstatu par nākotnes līguma

kvalitatīvu izpildi. Interesanti, ko teiktu tiesas un VID, ja uzņēmums šādi atbildētu uz VID pārmetumiem par piegādātāju izvēli, kur izrādījies, ka piegādātāja piegādātais bijis PVN izkrāpējs un pircējam par to vajadzēja zināt!

Jautājums par saimnieciskās darbības veicēju veikto nodokļu maksājumu publicēšanu, Finanšu ministrijas ieskatā, ir rūpīgi izsverams un izvērtējams no fizisko personu datu aizsardzības aspekta. Varētu padomāt, ka Igaunijā attiecīgās ES tiesības darbojas citādi nekā Latvijā. VID jau tāpat publisko daudz informācijas dažādos griezumos, tādēļ viss jau tāpat labi strādā. Tikmēr VID uzrēķinu ganģi turpina griezties, eksportētāji tērē vairākus gadus strīdiem ar VID tā vietā, lai pelnītu naudu, un arī tiesas turpina pildīties ar arvien jaunām lietām par informāciju par piegādātājiem, ko pircējiem vajadzēja zināt.

Vai jaunajos apstākļos priekšnieks vispār drīkst saņemt algu, kas mazāka nekā sekretārei?

Domāju, ka nevar, ja akcionārs vai valdes loceklis, gluži kā citi uzņēmuma darbinieki, caurām dienām strādā, galvu nepacēlis. Daudzi atceras Vorena Bafeta slaveno apgalvojumu, ka viņš maksā mazāku nodokļu likmi nekā sekretāre. Ja viņš strādā pilnu darba dienu, tad arī viņam būtu jāsaņem ar algas nodokļiem apliekams atalgojums, kas ir ne mazāks kā atbilstošas kvalifikācijas speciālistam. Pretējā gadījumā visi darbinieki var būt akcionāri, kas darba algas vietā saņemtu dividendes (mazāks IIN lielākajām summām un nav VSAOI). Cita lieta, protams, ja akcionārs (kapitāla daļu īpašnieks) vien ieguldījies uzņēmuma kapitālā, bet pats visu laiku spēlē golfu un pavada laiku kopā ar draugiem un ģimeni, tikai gada beigās atnāk pēc dividendēm. Tad nekādu jautājumu.

Kas nosaka, ka strādājošam akcionāram jāmaksā algas nodokļi?

Pirmkārt, jau vispārīgās pret-izvairīšanās normas, kas ļauj VID piešķirt ekonomiskai būtībai pārsvaru pār juridisko formu. *Sešas pazīmes, ka notikusi darba attiecību pārkvalificēšana*

Likumā ir arī speciālās normas par sešām pazīmēm, kas ļauj pārkvalificēt par darbinieku jebkuru cilvēku, kaut arī aizslēptu aiz dažādām juridiskām formām (IK, pašnodarbinātais, MUN, SIA, AS). Uzskata, ka fiziskā persona gūst ienākumu, par kuru jāmaksā algas nodoklis, ja tiek konstatēta vismaz viena no šādām pazīmēm:

- 1) cilvēka ekonomiskā atkarība no personas, kurai tas sniedz pakalpojumus;
- 2) finansiālā riska neuzņemšanās peļņu nenesoša darba izpildes vai zaudētu parādu gadījumā;
- 3) cilvēka integrācija uzņēmumā, kuram viņš sniedz savus pakalpojumus;
- 4) cilvēka faktisko brīvdienu un atvaļinājumu esamība un to ņemšanas kārtības saistība ar uzņēmuma iekšējo darba kārtību vai citu uzņēmumā nodarbināto fizisko personu darba grafiku;
- 5) cilvēka darbība notiek citas personas vadībā vai kontrolē, cilvēkam nav iespējas piesaistīt darbu izpildē savu personālu vai izmantot apakšuzņēmējus;
- 6) cilvēks nav pamatlīdzekļu, materiālu un citu saimnieciskajā darbībā izmantoto aktīvu īpašnieks.

Bet avansi arī var būt algas!

Jāuzmanās arī ar dividenžu priekšlaicīgu ikmēneša izmaksu avansa veidā. Likums paredz, ka algota darba ienākumam pielīdzina arī izsniegto skaidrās vai bezskaidrās naudas avansu, ko darbiniekam, valdes loceklim, padomes loceklim, īpašniekam, dalībniekam vai biedram piešķir komercsabiedrības, ja par to nav veikts norēķins 90 dienu laikā no avansa izsniegšanas dienas. Īpaši aizdomīgi šādi ikmēneša avansi izskatās, ja akcionārs strādā uzņēmumā un saņem minimālo vai tml. algu – tad ar avansi uzņēmums jau citreiz pasaka VID priekšā: “Redz, cik liela patiesībā ir mana ikmēneša alga!” Protams, pavisam cita situācija un noteikumi ir, ja attiecīgais akcionārs ir, piemēram, kādā jaunā startapā vai ja viņš/ viņa saņem atalgojumu par darbu kādā citā grupas uzņēmumā.

Kas notiek, ja uzņēmumā nav darbinieku, bet ir apgrozījums?

Jāuzskata, ka valdes loceklis guvis ar algas nodokli apliekamu minimālo mēneša darba algu mēnesī, kad uzņēmumā nav bijis neviena darbinieka vai valdes locekļa ar minimālo mēneša algu, ja mēneša apgrozījums ir lielāks par piecu minimālo mēneša darba algu apmēru ($5 \times 500 = 2500$ eiro). Šī norma attiecas tikai uz gadījumiem, ja nav citu darbinieku, bet ir apgrozījums. Tomēr šis noteikums nenozīmē, ka, samaksājot valdei minimālo mēneša algu, viss ir kārtībā. Šī norma tikai nosaka kritērijus, pie kuriem alga nedrīkst būt zemāka par minimālo. Tomēr tas nenozīmē, ka valdes loceklis lielā uzņēmumā, kas tur strādā pilnu darba laiku, drīkst saņemt mazāku algu nekā šī paša uzņēmuma sekretāre.

VIEDOKLIS Vidējā temperatūra palātā

Linda Rikše,

juridisko apmācību konsultatīvā uzņēmuma SIA *Funditus* valdes locekle

Sen jau visi piekrīt, ka tādas vidējās temperatūras palātā nav, bet nu top priekšlikumi, kas saka, ka ir. Un, ja saka, ka ir, tad arī būs! Jau atkal gribas pajautāt, kāpēc ir tik milzīgs naidis pret mazo uzņēmējdarbību. Kādēļ tik metodiski un konsekventi mēģina to iznīdēt? Kāpēc tiek radīta sistēma, kur nedarīt neko ir drošāk, nekā kaut ko mēģināt uzsākt?

Ja priekšlikuma ierosinātāji paši būtu mēģinājuši radīt darbavietas, tās uzturēt un nopelnīt, tad zinātu, ka uzņēmējam neviens nav garantējis ieņēmumus, ja vien viņš nav monopolists vai regulāru garantētu līgumu saņēmējs. Un vienmēr jārēķinās, ka dzīve var ienest korekcijas, kā to labi redzējām pēdējos gados.

Aplam ir prasīt maksāt nodokļu samaksu no vidējās algas. Ikvienam, kurš skolā apguvis matemātiku, ir skaidrs, kā veidojas vidējais rādītājs – pilnīgi pietiek ar dažām valstij piederošu miljonu vērtu kompāniju vadītāju algām, lai vidējais rādītājs *uzlidotu kosmosā*. Vai gan mazais uzņēmējs principā var līdzināties šādiem lielajiem uzņēmumiem, kurus galarezultātā, kā izrādās, arī uztur tieši mazie uzņēmēji no saviem nodokļiem?

Ir saprotama vēlme gūt garantētus papildu ieņēmumus valsts budžetā, bet kurš garantēs uzņēmējiem regulārus ienākumus? Vēl jo vairāk situācijā, kad vairākas nozares ir divus gadus vārdzinātas un ierobežotas, kad Latvijā ir bezmaz augstākā inflācija Eiropā jau tagad un neviens nezina, kas mūs sagaida ziemā. Arī uz uzņēmējiem, starp citu, attiecas komunālo maksājumu un citu pakalpojumu izmaksu kāpums. Uzņēmēju skaita samazināšanās Latvijā ir bīstams indikators, un lejupeļļa pie šādiem noteikumiem turpināsies.